

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת יתרו

א. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק יט' פסוק ד': (ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. כשה הפצתי כני שישוכו מרשעים, כי לא אהפץ במות המה, ובהקשותם ערפם הצרכתי להרבות אותתי ומופתי בקרבם ולהשחיתם. ואשא אתכם על פנפי נשרים. דרך לא עבר בה איש, כמו הנשר המוליך את בני ברומ האויר, אשר לא ילך בו שום מין עוף אחר, וזה להקדיל אתכם מקל העמים ועסקיהם לקיות לי. ואבא אתכם אלי. אז הוה האלהים המוכן לנבואה.

7. ההוגש על 'הוצרכתי', כאשר פסוקנו הוא הקדמה לפסוק הבא "אם שמוע תשמעו לקולי", ולא אצטרך להכות גם אתכם כמו שעשיתי למצרים ע"מ להחזירכם בתשובה כדלהלן בדברי רבינו. 8. אמצעיתו של פסוקנו מדבר על בחירת עם ישראל - בעיקר על ידי היבדלם מאומות העולם - כחלק וכתוצאה מהרישא (הנהגת ה' את בנותיו והחזרתם בתשובה) ולקראת הסיפא (העלות בני ישראל אל דרגת נביאים לקראת קבלת התורה). 9. דברי רבינו יובנו באר היטב על פי דברי הרמח"ל בדרך ה' חלק ד פרק שמיני (במצוות הזמנים) ענין ב: ...כי הנה עניי הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל... על ידי העניינים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לברם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד, נבדלים מכל העמים, ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ, ודבר זה נעשה בשעתו לישראל להגיע אל המעלה העליונה ראוייה להם. 10. בעוד משה רבינו "עלה" מעצמו אל מעלת הנבואה, הקב"ה מעלה ומביא את העם אליו, כלומר אל דרגת הנבואה במקום המסוים המסוגל לכך. "אביא... אלי" כפשוטו שידבקו בהקב"ה, שזו דרגת הנבואה, ובוה דבינו לא נצרך ללמוד כתרגומו (וכן רש"י - דרך כבוד כלפי מעלה), או לפרש "אלי" - אל הר סיני ששם אני שוכן עכשיו בענין (כדעת רמב"ע ורמב"ן).

אלות

1. פרשנו מדעי את אמריו של הקב"ה, איך ואמה הם התבטאו?
2. פרשן פרשנו מוסיף: "ולא אצטרך להכות אתכם..." מנין לו מסקנה זו?
3. כמה מתבטאת בחירת ישראל ואיך הוא נצפית?
4. מה המיוחד ב"כנפי נשרים" ומה פא הדבר לאלה?
5. איך הרמת של מרחיב מושג זה ומסבירו?
6. משה פירושים קיומים בפירושים: "אלו" של רש"י, אכן-צנרא ורמב"ן ולמסוף של פרשנו, מסבירם ואת החילוק ביניהם?

* * *

ב. רבינו בחיי.

(ח) כל אשר דבר ה' נעשה. הודו וקבלו עליהם עול התורה והמצוות ועשו כן ברצונם. ובה שדרשיו דו"ל: "כמה עליהם החר כניגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה ביטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. על התורה שבעל פה היה * שיש בה אזהרות ועונשים וכמה סיגים וגדרים, אבל התורה שבכתב הכל הודו מדעתם בחפץ גדול בשמחה ובטוב לבב ו..."

פרק יט' פסוק ח':

יתרו

ולא היצרכי כפיה אלא בתורה שבעל פה. וישב משתה יש שפירשו * שהביא בידו התיכונה ולא הספיק להגידה עד שנגלה עליו דבריו של מקום שנאמר: הנה אנכי בא אליך בעם הענן וגו' ואז הגידה וזהו ויגד משה ואפשר לפרש כי וישב משתה הוא שאמרו נעשה ויגד משה היא שתבעו שהיו רוצים לטמוע מפני ית' ויהיה באור יחדו * שני דברים יחדו האחד נהפוש * בכתוב. והשני לא נהפוש וישראל שתבעו כן מצאו פתח מדבריו של מקום שאמר: אם טמוע תטמעו בקולי * ולפיכך כשהשיב משה נעשה א"ל השי"ת: בעבור יטמע העם * ואז ויגד משה שהטמיעה מפניו היו תובעין וכן מצינו במדרש בתחלת שיר השירים רבה * ויגד משה את דבריו העם אל ה' שאמרו רוצים אני לטמוע מפני רצוננו לראות את כלכנ.

אגדות

1. קרא את כל הקטע מסוק ו' עד ט' התוכל לחזור ולהסביר מה ואיך קדיוק התנהג השוח המושלש: הקב"ה, משה, בני ישראל?
2. מה ולמה קפלו "קרצונט" ומה "כסה עליהם"?
3. פרשנו מביא שתי אפשרויות לפירוש: "וישב" מה הן?
4. מה תפצו בני ישראל?
5. איך הקב"ה התייחס לכך?

* * *

ג. דש"ר הירש.

פרק ב' פסוק יג':

הרי שגם כל אחד ואחד מרועיך עומד כמור תחת השנחתו, ועיני ה' פקוחות על כל מעשה ומעשה שתעשה כלפי רועיך. רצון ה' מקיים את רועך כמור. עושה אותו לאדם ומעניק לו אותן הזכויות שהעניק לך. משפט רועך מקודש בקדושת התורה וכל נכסיו מוקדשים לו מזה ה: היום נישואיו חירותו, אושרו, כבודו, רכושו, לפיכך לא תרצהו נפש. לא תקח את אשתו, לא תגזול את חירותו, לא תקפח את אושרו ואת כבודו עלידי עדות שקר, ואף תכבוש בלבך את יצר התאוה לכל אשר בבית רועך, לכל אשר לו בחיי חלדו.

(יג) חמשה הדיברות הראשונים מכריזים על מצות ההכרה וההודאה בה' כמושל ושליט בגורלנו ובמעשינו: "אנכי" (מצות עשה) ו"לא יהיה לך" (מצות לא תעשה); הם מניחים במצות "לא תשא" את ההכרה הוואת כיסוד לחיי הפרט והחברה; הם מבטיחים לה במצות "וזכור" קיום מעשי עלידי כניעה המתחדשת מדי שבוע בשבוע; והם משמרים אותה במצות "כבוד את יאביך ואת אפרך" עלידי הנחלת צדח מדור לדור בבתי האבות. עתה מכריזים חמשה הדיברות הבאים על המסקנות הנובעות מהכרה זו ומהודאה זו לגבי חיי החברה. אם ה' הוא המושל היחיד בגורלך, ואם הוא רוצה לשלוט בכל מעשיך,

אגדות

1. מה מדרין את פרשנו כישתו הכוללת אף צרת הדיברות?
2. איך מפיין פרשנו את חמשת הדיברות הראשונות כאכונות למצפה את כל מצוות התורה?
3. התוכל להצביע על הדרגתיות מן הדיברה הראשונה ועד החמישית?
4. איך כל אלה מלמדים על חמשת הדיברות האחרונות?
5. התוכל לשער מהו הרציון הכללי של פרשנו הביאורו לה?

* * *

ד. העמק דבר.

פרק ב' פסוק יג':

(יג) לא תענה ברעך * הטונט לרעך * ואש"נ דכל עדות שקר אסור * ומקרא מסודש: מדבר שקר תרחק * מל"ח ברעך חמור יותר ומש"ה מוזהרים בעשרת הדברות * והרעב"ס ה"ע סי"ז סי' ברעך ע"י רעך היינו שמשפ מחזירו ומניד שראה נעימו * ואיכחה לזה הסירוס הוא מדכחיז לא תענה ולא כחיז ולא חעיד * וא לא תקום עד שקר * אלא ענים משמעו אחר עד הקודמו * כמש"כ בס' במדבר ל"ה ל' ובס' דברים י"ט י"ז * גם לשון ברעך ולא כחיז לרעך משמעו כס' הרמב"ם * עד שקר * משמעות עד בל"ק עדות כמש"כ בס' בראשית ל"א מ"ז.

אגדות

1. מהו הקושי באפשרי הלשון שפרשנו משה להשיג צליו?
2. מהי הסירבה האוסרית שפרשנו צונה עליה?
3. איך הרמב"ם מפרש את הציון ועל סמך מה מסוק?
4. מה מסביר פרשנו בקטע: "עד שקר" ומאינו טעות אפשרית הוא רוצה להציג לנו?

* * *

ה. תוספת ברכה

פרק ב' פסוק י"ד:

לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו
 והמורו (כ"ג"ד)
 ואמרו במכילתא יכול אפילו בדבור (כלומר בלא מעשה) תלמוד לומר
 (פרשה עקב, ד' כ"ה) לא תחמד כסף והב עליהם (על פסולי עבודה זרה).
 מה להלן עד שעושה מעשה כדכתיב שם ולקחת לך אף כאן עד שעושה
 מעשה ע"כ והכונה עד שלוקח בחזקה. והנה אמר בכל הפרטים אפשר להבין כן אבל באשת חבירו הלא לא
 די במה שעובר בלאו אך הוא עובר באיסור אשת איש שהוא בכרת והרי
 להפסוק להוציא פרט זה ביחוד מפני הומר שבו.
 ואפשר לומר דבא לרמוז שמסופר במס' גיטין (ג"ח א') באחד שחמד
 אשת חבירו ופייס את חבירו בדמים מרובים כדי שיגרשנה ונשאה הוא
 ולפ"ז נשאר בזה רק לאו ולא תחמד, כיון שגירשה בעלה ואינה עוד
 אשת איש.

יש להוסיף רמז כאן כי על המלים "לא תחמד" זה (בסמיכות לשם
 אשת רעך) בא הטעם (הנגזר) גרשיים, מלשון גירושין, לרמוז שלא תחמד
 גם אתר גירושית, וכבר כתב הרא"ש בפירושו למס' נדרים (ל"ד ב') כי
 ע"י הטעם מתגלה לפעמים פשט המקרא.
 ודע דמה שכתבנו דאינו עובר על לא תחמד רק עד שלוקח בחזקה
 אין הכונה בחזקה בדרך גזל כי באופן כזה לא די שעובר על לא תחמד
 אך עובר גם על לא תגזול, אך הכונה בחזקה — שמשלם דמים ובכל זאת
 עובר על לא תחמד.
 וזה כדעת הרמב"ם בפרק א' הלכה ט' מהלכות גזילה, אבל דעת התוס'
 בסנהדרין (כ"ה) כי כמשלם דמי החפץ אויל לאו ולא תחמד, ואמנם
 שטחית הלשון בגמרא ב"מ (ה' ב') "לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע
 להר" משמע דרק לאינשי משמע כן אבל על האמת גם בתשלום דמים
 עוברים על לא תחמד, וזה כדעת הרמב"ם.

שאלות

1. מה הפציה קשר לציוני "לא תחמד" הצומדת מאחורי כל הנאמר כאן?
2. למה רק במצפה צוקרים על לאו זה?
3. מה האיות ב"אשת חבירו" שכאן יתכן צירוף לנהוג אחרת?
4. מה מלמד המקרה שמסופר במסכת גיטין?
5. כרשננו רוצה ללמוד מטעמי המקרא, איך?
6. התוכל להסביר את דעת הרמב"ם בצ"ן זה על לקיחה בחזקה אם לא בטל?

* * *